

Talven johtopäätökset

Sillä, mitä Moskovassa tapahtui tänä talvena ja minkä monet kokivat ukkosmyrskyksi keskellä kirkasta päivää, on oma esihistoriansa. Joukko-mielenosoitusten sarja Moskovassa ja Pietarissa ei ole yhtäkkinen ilmestys, vaan pikemminkin pitkäkestoisen prosessin osa. Näin tarkasteltuna monet asiat lokahtavat paikoilleen.

1990-luvun toisella puoliskolla venäläiset olivat syvästi pettyneitä tehtyjen yhteiskunnallisten uudistusten tuloksiin. Uudistusmielinen 1990-luvun alun julistus korvautui vuosikymmenen lopussa ja uuden vuosituhannen alussa uudistusvastaisella ideologialla. Jos uudistuksen kannattajat olettivat, että kaikki vanha (neuvostoliittolainen) pitää välittömästi vaihtaa johonkin uuteen, vaikka se olisikin vaivalloista, niin nyt lakattiin uskomasta uusiin sääntöihin. Uuden puolustamisen kustannukset tuntuivat määrätömiltä. Niinpä ihmiset valitsivat mieluummin stabiliteetin ja *status quon* – siitäkin huolimatta että vallitseva asiointila ei heitä erityisemmin miellyttänyt.

Jos uudistusmielinen ohjelma tarkoitti päätöksenteon desentralisointia – siis vähittäistä vallan jakamista, federalismin kasvua ja taloudellissosiaalisten subjektien itsenäisyyden lisääntymistä – niin 2000-luvun alussa uskottiin jälleen keskittämisen pelastavaan voimaan, vahvan ja monoliittisen vallan yhtenäisyyteen. Yhteiskunta alkoi suhtautua levollisesti ja jopa täysin myönteisesti siihen, että valta palautettaisiin taas yläkertaan. Jos uudistajat olivat vaatineet henkilökohtaista osallistumista poliittiseen prosessiin, ennen kaikkea vapautta valita kilpailevista puolueista, niin nyt sitäkään ei enää

pidetty välttämättömänä. Vaaleihin osallistuminen ei ollut vastannut odotuksia. Henkilökohdainen osallistuminen korvattiin delegoimalla valta vahvalle ja oikeudenmukaiselle johtajalle. 2000-luvun putinismista tuli uudistusvastaisen arvojärjestelmän poliittinen ilmaisuväline.

Jos katsotaan tarkkaan Levada-keskuksen sosiologisten kyselyiden tuloksia, niin on huomattavissa kuinka 2000-luvun toisella puoliskolla usko vahvaan keskusvaltaan ja sen kykyyn ratkaista yhteiskunnan ongelmia alkoi heiketä. Niinpä kysymykseen ”Kumpaa pidätte parempana: sitä, että valta keskittyisi maassa yksin käsiin vai että se jakaantuisi erilaisten toisiaan kontrolloivien tekijöiden välille” vastattiin vuoden 2006 alussa seuraavasti: 50% kannatti ensimmäistä vaihtoehtoa ja 38% jälkimmäistä. Tammikuussa 2012 keskittämistä kannatti sen sijaan vain 36% ja jakamista 46%. Vuonna 1999 noin puolet venäläisistä oli sitä mieltä, ettei monipuoluejärjestelmää tarvita, kun 40% oli sen puolella. 2000-luvun puolivälissä tilanne muuttui: monipuoluejärjestelmän kannattajia oli 50%, vastustajia 40%. Vuonna 2010 kannattajia oli jo 68% vastanneista, vastustajien osuus oli pudonnut 20%:iin. Vuonna 1997 kysymykseen ”Mikä on tärkeämpää: järjestys valtiossa vai ihmisoikeudet?” 60% valitsi järjestyksen ja vain 27% ihmisoikeudet. Vuonna 2007 suhde oli 54% - 36% ja vuonna 2011 53% - 42%. Jos järjestyksen kannattajat olivat ylivoimainen enemmistö vuonna 1997 ihmisoikeuksien puolustajiin nähden, niin tänä päivänä ne ovat tasavahvoja ryhmiä, eikä ”järjestystä” voi enää pitää dominoivana arvona yhteiskunnassa.

Tätä esimerkkiketjua voisi jatkaa, mutta tendenssi on ilmeinen. Haluaisin kiinnittää huomion siihen, että vaikka uudistusvastaiset arvot – sellaiset kuin ”järjestys”, ”stabiilius” tai vallan ”keskittäminen” – ovat kärsineet inflaation vastaajien mielissä, niin uudistusten ja uuden desentralisaation kannattajat eivät kuitenkaan vielä ole kaikissa kysymyksissä enemmistönä. Uusi uudistusohjelma ei ole vielä täysin muotoutunut. Yhteiskunta on kaikesta päätellen vielä matkalla 1990–2000-lukujen uudistusvastaisista mielialoista kohti uusia haasteita.

Mielialojen muutos näkyi Vladimir Putinin kannatuksen laskuna. Jos vuoden 2010 aikana hänen toimillaan oli vastaajista noin 80% hyväksyntä ja 20% vastustus, niin vuoden 2011 lopussa tilanne oli 67% - 32%. Demokraattisessa maassa tämä tarkoittaisi valtavaa tukea vallanpitäjälle. Mutta elektoraaliseksi autoritarismiksi kutsutussa järjestelmässä tämä tarkoittaa, että yhteiskunnan olennainen osa ei tue vallitsevaa järjestystä ja että oppositio ei ole enää marginaalissa.

On tärkeää huomioida vielä kaksi tekijää. Ensinnäkin: vaikka Dmitri Medvedev ei ollut itsenäinen poliittinen toimija ja toteutti vain Putinin tilapäisen sijaisen virkaa Kremlissä, hänen uudistuksiin ja edistykseen viittaileva retoriikkansa teki vaikutuksen eliittiin. Paluu putinilaiseen huomattavasti arkaaisempaan voimaan ja epäluottamuksen retoriikkaan masensi eliitin. Toiseksi: elektoraalisen autoritarismin keskeisiä elementtejä on tiedotusvälineiden ja niiden strategian kontrollointi. Internetin leviäminen on kuitenkin rikkonut Kremlin monopolin tiedonvälityksessä. Tilanne on kehittynyt lumipalloefektin lailla: koska internetistä on tullut ”vapaa tiedonvälityksen” vyöhyke, on sen käyttäjien määrä kasvanut nopeasti niiden keskuudessa, jotka etsivät ajankohtaista tietoa. Samaan aikaan ihmiset ovat löytäneet itsensä maailmasta, jossa vallitsevat Putin-vastaiset mielialat.

Tämä informaatiopadon murtumisen mekanismi kertoo internet-aikakauden politiikasta ja lähentää Venäjän tapahtumia arabimaiden vallankumouksiin. Jos vanhat merkit pitävät paikkansa, niin autoritäärisen johtajan aseman

heikkeneminen edellä kuvattujen prosessien seurauksena tulee väkisinikin johtamaan eliitin hajaantumiseen. Autoritäärisen vallan loukkaama eliitti turvautuu alhaalta käsin kohoavaan tyytymättömyyteen, auttaa opposition rakentumisessa ja alkaa asteittain varautua korvaamaan rappeutuvaa valtarakennetta. Informaatiopadon murtuminen johtaa odottamattomaan tyytymättömyyden purkautumiseen, kun sosiaalinen verkko korvaa perinteiset organisoitumisen muodot. Tämä tapahtuu käytännössä ilmaiseksi, ilman tyytymättömän eliitin tukea. Sosiaalinen purkautuminen voi siksi tapahtua myös hetkenä, jolloin poliittinen oppositio on vielä pirstaleinen, heikosti eliitin tukema ja vailla täsmällistä ohjelmaa.

Tässä mielessä välitilinpäätöstä Putinin valtajärjestelmän vastustuksesta ja tämän talven oppositiosta voi pitää hyvin positiivisena. Yhtäältä mielenosoitukset ovat osoittaneet, että Putinin brändi rapistuu ja tulee rapistumaan edelleen. Toisaalta on erittäin tärkeää, että eliitti tiedostaa tämän, tiedostaa muutoksen ja uuden ohjelman välttämättömyyden ja alkaa valmistautua siihen. On tärkeä muistaa, että internet-aikakaudella tällaisten prosessien ymmärtäminen ja ennakoiminen on vaikeaa, joten tulevaisuus voi hyvinkin hemmotella meitä uusilla yllätyksillä.

Venäjistä kääntänyt Tomi Huttunen.

K i r i l l R o g o v

Kirjoittaja on (Gaidarin) talouspolitiikan instituutin johtava asiantuntija Moskovasta.